

УДК 330.101.54

## ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ЕКОНОМІЧНА ПОВЕДІНКА» СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Козлова Інна Миколаївна, ХНЕУ ім. С. Кузнеця, м. Харків, Україна

**Анотація** — Обґрунтовано необхідність врахування поведінкових особливостей діяльності суб'єктів господарювання. Проведений аналіз підходів до сутності поняття «поведінка». Проведено морфологічний аналіз поняття «економічна поведінка» суб'єктів господарювання. Наведено авторське визначення поняття.

**Ключові слова** — суб'єкт господарювання, поведінка, особливості поведінки, економічна поведінка.

Умови сьогодення характеризуються функціонуванням всіх суб'єктів господарювання в умовах поведінкової економіки. Це зумовлює необхідність розгляду основного змісту та елементів поведінки суб'єктів господарювання загалом, та їх економічної поведінки зокрема. Оскільки економічна складова діяльності суб'єктів господарювання є однією з основних.

Питанням економічної поведінки суб'єктів господарювання присвячено роботи багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців: Г. Беккер, Дж. Бьюкенен, С. Мочерний, Ф. Найт, Д. Норт, А. Олійник, А. Ослунд, Т. Пірайнен, Г. Саймон, Є. Турунцев, І. О. Уільямсон, А. Шастітко, О. Яременко та ін. Однак, й досі не існує чіткого розуміння сутності цього складного багатоаспектного поняття.

Метою дослідження є визначення сутності поняття «економічна поведінка» суб'єктів господарювання.

Згідно з [1] поведінка відображається в системі послідовних дій, спрямованих на безпосередній практичний контакт організму з предметами оточення, які забезпечують досягнення визначених цілей. Зазначимо, що поведінка людей абсолютно індивідуальна. Отже й поведінка суб'єктів господарювання також дуже відрізняється, тому її дослі-

дження та прогнозування є дуже важливими елементами успішного менеджменту.

У літературі виділяють три основні підходи до розуміння особливостей поведінки:

1. Соціологічний підхід. Оскільки поведінка споживача формується, розвивається і виявляється в умовах суспільного життя, вона має соціально зумовлений характер. Соціологія досліджує та інтерпретує поведінку передусім у таких термінах, як: «діяльність», «спілкування», «винагорода», «цінність», «потреби».

2. Економічний підхід припускає, що в основі людської поведінки закладена раціональність. Ще А. Сміт [2] висунув ідею «економічної людини», припустивши, що головний спонукальний мотив діяльності індивіда – його власний егоїстичний інтерес. Прагнучи максимізації власного добробуту, мікроекономічні суб'єкти приймають рішення на основі критерію «витрати – вигоди» і реалізують їх, якщо вигоди перевищують витрати. Крім того, будь-яка поведінка здійснюється для задоволення певних потреб, тобто проявляється на рівні реалізації економічних відносин.

3. Психологічний підхід, який пропонує багатоваріантну модель прийняття рішень суб'єктом, що відповідає таким принципам [3]:

розгляд не тільки спрямованості дії, а й самого механізму прийняття рішення (Г. Лейбенштейн, Г. Саймон);

розгляд індивідуальної вигоди як функції двох змінних – корисності для себе і корисності для інших (Дж. Хіршлейфер, М. Шериф, Ш. Майталь);

суб'єктивне сприйняття корисності (Г. Лейбенштейн, Р. Тітмас, С. Малахів, О. Васильєва).

Психологи вважають, що люди зазвичай непостійні. Їхні уподобання мають тен-

денцію до сензитивності, але відхиляються від постійності систематичним чином, яке може бути вимірним, поясненим і вивченим. Крім того, з погляду економічної психології, невизначеність залишається постійною, іноді домінуючою особливістю умов існування людини.

Оскільки предметом дослідження є суб'єкти, які здійснюють господарську діяльність, то потребує більш детального дослідження економічний підхід до визначення поведінки – економічна поведінка суб'єктів господарювання.

Економічна поведінка формується під впливом багатьох факторів, до які умовно можна поділити на дві групи:

1. Економічні фактори: виробничі відносини; комерційні відносини (відносини обміну); відносини споживання.

2. Соціально-психологічні фактори: природні людські потреби; соціальні цінності; культурні традиції; правила етики тощо.

Виділення двох груп факторів зумовлюється тим, що всі суб'єкти господарювання існують та функціонують у соціально-економічному середовищі, оскільки розмежувати соціальне та економічне середовище на практиці неможливо. Виходячи з цього слід зауважити, що економічна поведінка людини та суб'єктів господарювання має багатоаспектний характер та потребує мультидисциплінарного підходу до її вивчення.

Цю думку підтверджують соціально-економічні дослідження відомих західних вчених, таких як: М. Вебер («Протестантська етика та дух капіталізму»); В Зомбарт («Буржуа. Етюди з історії духовного розвитку сучасної економічної людини»); Дж. Несбітт і П. Ебурдін («Що нас чекає у 90-ті роки. Мегатенденції: Рік 2000»); П. Бергер («Капіталістична революція»); Д. Бурстин («Американці»); Л. Роббінс («Предмет економічної науки»); Г. Беккер («Економічний аналіз і людська поведінка»); Р. Френк («Мікроекономіка та поведінка»); Х. Ламперт («Соціальна ринкова економіка»); Н. Реймерс («Екологія»); Л. Харріс («Грошова теорія»); П. Самуельсон («Економіка»); П. Хейне («Економічний образ мислення») та ін.

Зауважимо, що до визначення сутності поняття «економічна поведінка» існує декілька підходів, однак найбільш суттєвими є такі:

1. Перший підхід найбільш чітко простежується в роботі американського економіста Г. С. Беккера «Економічний аналіз та людська поведінка». Він був прихильником неокласичної теорії та вважав економічну теорію універсальною дисципліною, яка здатна синтезувати в собі пояснення всього різноманіття форм людської поведінки.

2. Інший підхід спирається на погляди американського економіста Л. Хайлбронера, який у своїй праці «Економічна теорія як універсальна наука» критикує неокласичний підхід. Дослідник вважав, що не може бути будь-якої універсальної науки про суспільство, тому економічна теорія не може претендувати на загальну методологію пояснення людської поведінки.

На думку автора, під час розгляду поняття «економічна поведінка» суб'єктів господарювання необхідно використовувати третій підхід, який, з одного боку, спирається на принципи економічної теорії (оскільки мова йде про господарську, а отже, економічну діяльність), а з іншого боку, використовує принципи мультидисциплінарності, тобто принципи соціології, психології та інших гуманітарних наук.

Визначенню сутності поняття «економічна поведінка» присвячено багато робіт вчених, морфологічний аналіз яких наведений у табл. 1.

**Таблиця 1**  
**Морфологічний аналіз поняття «економічна поведінка»**

Визначення	Ключові слова	Джерело
1	2	3
мотиваційний зв'язок між постановкою цілей і завдань в організації, з одного боку, і поведінкою персоналу цієї організації, – з іншого	мотиваційний зв'язок	[4]
поведінка, пов'язана з розглядом економічних альтернатив з метою раціонального вибору, тобто вибору, в якому мінімізуються витрати і чиста виручка максимізується	розгляд економічних альтернатив	[5]

Закінчення табл. 1

1	2	3
образ, спосіб, характер економічних дій громадян, працівників, керівників, виробничих колективів в тих або інших складних умовах економічної діяльності	образ, спосіб, характер економічних дій	[6]; [7]
систематичний науковий аналіз індивідів, груп і організацій з метою зрозуміти та вдосконалити індивідуальне виконання і функціонування організації	систематичний науковий аналіз людей і факторів	[8]
дії усіх стейкхолдерів підприємства, з метою досягнення злагодженості та ефективності роботи, що може бути виражено в успішному досягненні поставлених перед підприємством цілей, за умови врахування можливостей підприємства та загроз зовнішнього середовища	дії	[9]
має такі складові: мотивація, що спрямована на підвищення свого добробуту; мислення, що віддзеркалює економічні зв'язки та відношення між суспільними, виробничими та особистісними суб'єктами; вчинки, що базуються, з одного боку, на національних традиціях, а, з іншого – на спеціальних знаннях та вміннях, які реалізуються в контактах між суб'єктами економічної діяльності	мотивація, мислення, вчинки	[10]

На погляд автора, під економічною поведінкою треба розуміти сукупність дій суб'єктів господарювання, які відрізняються за образом, способом, характером і мотивацією в залежності від цілей і завдань суб'єкта, а також умов, в яких йому доводиться здійснювати свою діяльність.

### Список використаної літератури

1. Соціологічна енциклопедія / [укладач В. Г. Голубенко]. – К. : Академвидав, 2008. – 456 с.
2. Сміт А. Дослідження про природу та причини добробуту націй / А. Сміт; пер. О. Васильєвої, М. Межевикої, А. Малівського. – К.:Port-Royal, 2001. – 594 с.
3. Василькевич Л. О. Соціально-економічна природа поведінки споживачів на ринку товарів і послуг / Л. О. Василькевич // Ефективна економіка. – 2011. – № 7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=621>.
4. Завадський Й. С. Економічний словник / Й. С. Завадський, Г. В. Осовська, О. О. Юркевич. – К.: Кондор, 2006. – 356 с.
5. Грицанов А. А. Социология : энциклопедия / сост. А. А. Грицанов, В. Л. Абушенко, Г. М. Евелькин, Г. Н. Соколова, О. В. Терещенко. – Мн. : Книжный Дом, 2003. – 1312 с.
6. Борисов А. Б. Большой экономический словарь / А. Б. Борисов. – М. : Книжный мир, 2003. – 895 с.
7. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – 2-е изд., испр. – М. : ИНФРА-М., 1999. – 479 с.
8. Бутенко Н. Ю. Організаційна поведінка : навч. посібник / Н. Ю. Бутенко, Л. М. Хоменко, А. Є. Черпак ; за заг. ред. Н. Ю. Бутенко. – К. : КНЕУ, 2008. – 744 с.
9. Москвін Б. Ю. Визначення сутності поняття “поведінка підприємств” на ринку корпоративного контролю України / Б. Ю. Москвін // Вісник Хмельницького національного університету. – 2014. – № 2. Т. 2. – С. 178 – 182.
10. Аксьонова О. В. Методика викладання економічних дисциплін: навч. посіб. / О. В. Аксьонова. – К.: КНЕУ, 1998. – 280 с.

### Автори

**Козлова Інна Миколаївна**, викладач кафедри менеджменту, ХНЕУ ім. С. Кузнеця ([inna727@mail.ru](mailto:inna727@mail.ru)).

Тези доповіді надійшли 05 лютого 2016 року.

Опубліковано в авторській редакції